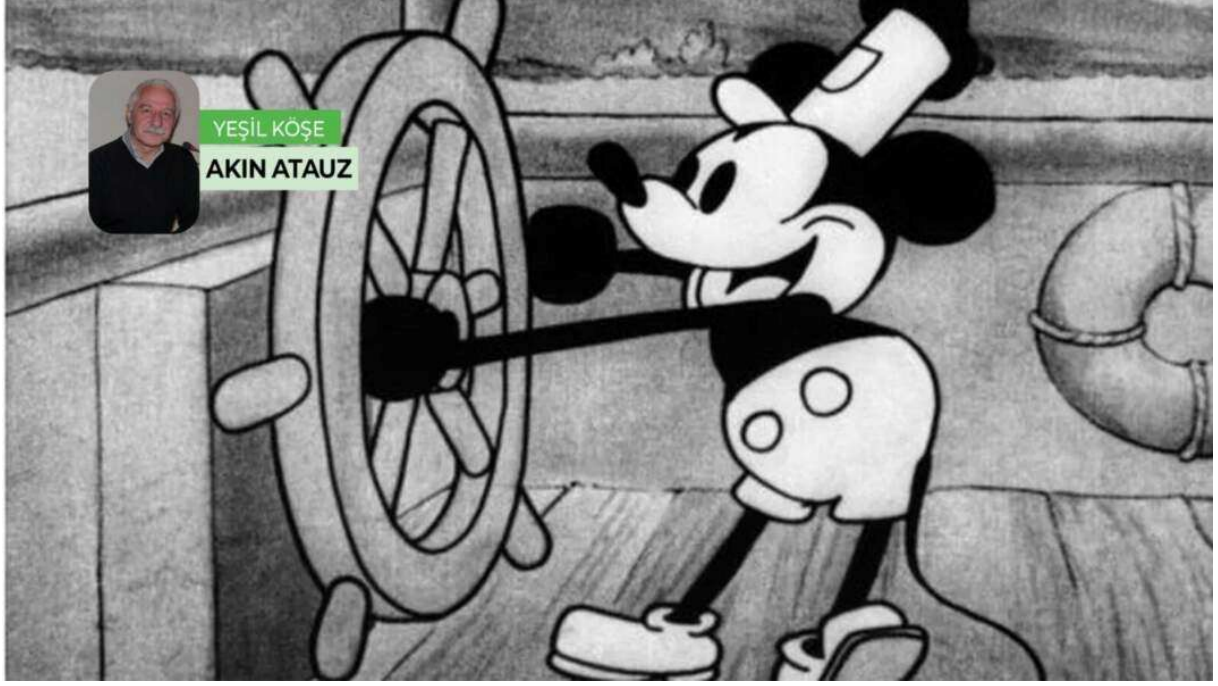

Mickey ve Minnie kamu malı oldu

Bir sanatçı veya bir firma (veya her ikisi birden) tarafından üretilen bir çizgi karakter kimin malı olmalıdır? Bu çizgi karakterin kamunun malı olmasının anlamı nedir?

Akin Atauz

06/01/2024

Miki'nin ya da "Mikifare"nin kamu malı olması tuhaf bir durum. Zaten bütün kamunun, dünyanın bütün çocuklarının, hatta büyüklerin tanıdığı sevdiği veya ilgisini bir veya diğer şekillerde çekmiş olan, düşündürmüş veya güldürmüş olan bu çizgi film kahramanı şimdi mi kamunun malı oldu?

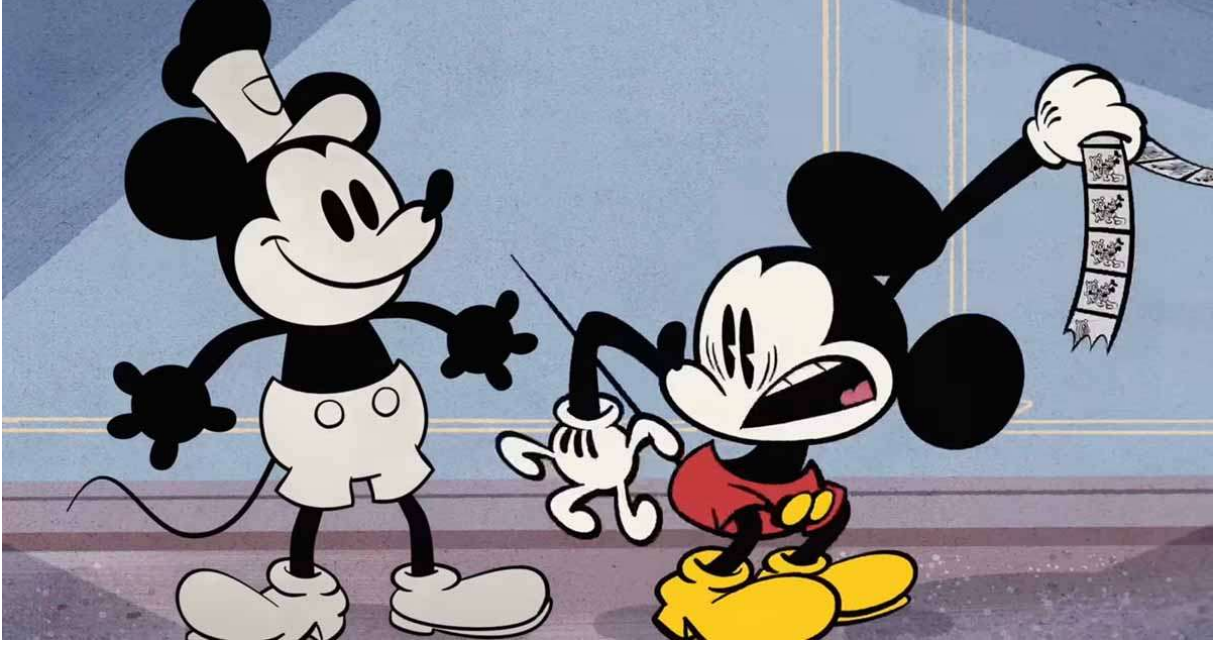
Bir sanatçı veya bir firma (veya her ikisi birden) tarafından üretilen bir çizgi karakter kimin malı olmalıdır? Bu çizgi karakterin kamunun malı olmasının anlamı nedir? Özel mal olması ne anlama gelir? Kamu malı olsa ne olur, olmasa ne olur?

Önce "Kamu malı/ kamusal mal nedir?" sorusu üzerinde duralım.

Kamu malı kısaca,

- hiç kimsenin özel mülkiyetinde veya tekelinde olmayan ama kamunun bütüne ait olan,
- kolektif veya bireysel olarak tüketilebilen,
- tüketimi için hiç kimsenin ayrıca bir ödeme yapmadığı ve eğer varsa maliyeti kamusal bir kaynaktan karşılanan,
- her hangi bir tüketicinin bu kamusal malı (veya hizmeti) tüketmesinin diğer bir tüketicinin (veya kamunun diğer parçalarının) zararına olmadığı (diyelim ki bir tüketici Mikifare'yi izliyorken, diğer bir tüketicinin de izlemesiyle, ilk tüketicinin

sağladığı doyumun azalmadığı), yeni tüketicilerin bu alana girmesinin veya çıkmasının diğer kullanıcıları etkilemediği bir mal veya hizmet türüdür. Düşünmeye devam edelim: Çizgi film kahramanı olan Mickey ve Minnie'nin kamu malı olmasını neden önemsiyoruz ve bu dünya kamuoyunu neden ilgilendiriyor?

Kamusal mal 'ilerlemeye' engel mi?

Mal veya hizmetin [bu bir kentsel arsa da olabilir, kent içinde bir noktadan diğer noktaya ulaşım veya sanatsal bir sunuş/ bilimsel bir katkı (özellikle sağlığı ilgilendiren alandaki teknikler, aşılar- ilaçlar) vb.] özel mülkiyetini/ tekeli elinde tutan kişi veya firma, bunu hak olarak elinde bulundurmaya devam etmek ister. Böylece bunu tüketicisine ödeyebilecek ve özel kar ve kazanç sağlamaya devam edebilecektir. Eğer bu mal veya hizmet tekel konumundaysa, burada aşırı (ya da tekeller) karlar da, (dolayısıyla haksız/ hak edilmemiş kazançlar da) söz konusu olabilecektir.

Kamusal ve mal ve hizmetlerle ilgili tartışma oldukça eskidir ve yeni durumlar belirse de bugün hala devam etmektedir. Ama savları kabaca şöyle özetleyebiliriz:

Kamusal maldan yana olan sav: Kamu mal ve hizmetlerde bütün kamunun yararlanacağı/ yararlandığı bir durum söz konusu olduğu için mülkiyet de kamuya ait olmalıdır. Bu üretimin kamusal maliyetinin nasıl karşılanacağını kamu kendi bulduğu yöntem veya teknikle belirleyecektir. Bu tür mallar için kimsenin özel çıkar elde etmesine izin verilemez ve kamunun özellikle bu mala/ hizmete gereksinim duyan kesimin yapmak zorunda kalacağı harcamayla zor durumda kalmasını kabul edemez.

Kamusal mala karşı olan sav: Kamusal yarar sağlayacak bir gelişme, buluş/ katkı veya keşif, özel bir firma veya kişi tarafından, bu alanda yatırım yaparak sağlamasaydı, bu katkı için bazı fedakarlıklar yapmasaydı mal ortaya çıkmayacaktı ve kamu zaten bu mal/ hizmeti hiç elde etmemiş olacaktı. Bu durumu önemseyen girişimciler bu konuda yaptıkları fedakarlıkların karşılığını almalıdır. Zaten bu karşılık olmazsa bir daha kimse böyle bir çaba göstermeyecek ve ilerlemeler de sağlanamayacaktır.

Görüldüğü gibi her iki savın da doğru olan/ olabilecek yönleri olduğu gibi, tartışılması gereken yönleri de bulunuyor. Karşı savdaki vurgu, yaratıcılığı/ yaratıcı düşünce ve eylemi korumak ve her durum karşısında yeni buluşları taze tutma arayışında. Bu iki bakış açısı, biraz sosyalizm ve kapitalizm arasındaki tartışmayı da anımsatıyor olabilir. Ancak kapitalist ekonomilerde çok sayıda kamu malı da var, sosyalist ekonomilerde de özel mallar (vardı)...

Hacivat ve Karagöz’e karşı Miki fare ailesi

Mickey ve Minnie’nin kamu malı olması üzerinde özel olarak düşünebiliriz ama önce genel olarak kamu malları alanı (ya da anlayışını) olumlayan düşünceyi, genişletelim: İklim değişikliği, kentlerdeki ekolojik sorunlara karşı geliştirilecek kamusal projeler ve genel olarak tüketimin (ve gösteri) çağının sonsuz yıkımına karşı yeni alanlar kazanabilmek için kamu mal ve hizmetleri, yeni olanaklar sağlayabilir.

[\(Montpellier örneğindeki gibi\)](#)

Özel olarak ise, sanat eserleri üzerindeki “copyright”/ telif hakkı ne anlama geldiğine ve bunun kentlerle ilgisine eğilelim: “Mikifare” figürleri nasıl bir ilham veriyor bize? Mickey ve Minnie’yi bir fare olarak değil, içimizden biri olarak görüyoruz, doğruları ve yanlışlarıyla ve güçleri ve güçsüzlükleriyle... Eğlendiriyorlar bizi. Kendi dünyamızın sorunlarını, [bazen başka bir zamanda (modern öncesi), bazen başka bir yer / kültür **(Karagöz ve Hacivat gibi)** üzerinden ortaya çıkmış] bu tür figürler üzerinden tartışıyoruz. Peki, neden Karagöz ve Hacivat, kendiliğinden “kamu malı” oluyor da “Mikifare” olmuyor? Çünkü ikincisi kapitalist bir pazarda kar elde edebilmek için, birincisi ise doğrudan kamusal alanda bir tartışmaya ve eğlenceye zemin olsun diye yaratılmış. O zaman Mikifare’nin özel mülkiyet alandan çıkarılarak kamusal alana geçmesi, belki de yeni/ başka tür bir buluşçulukla, kamusal alanda yeni esinler için tartışmanın bir paçası olacak? Bir de şöyle sorabiliriz: “Karagöz ve Hacivat varken neden ‘Mikifare’ye gerek duyulsun ki? Belki, Miki hem çok daha modern ve hem de çok daha evrensel ve belki

davranma ve değerlendirme biçimleri bakımından, çok daha esnek ve kalıplanmamış olduğu için...

“Mülkiyeti/ karı önemsemeden üretim/ yaratıcılık neden olmasın?” sorusunu da sorabiliriz. Kültür alanında, doğrudan kamusal yarar veya kamu için de sanatsal yaratılar söz konusu olabilir. **Banksy**, bunun bir rneği. Onun üretiminden/ sanatından kamusal olarak yararlanmak için 95 yıl beklemek zorunda değiliz.

Ancak kamusal alanın genişlemesi, kamusal mal ve hizmetlerin çeşitlenmesi ve artması bir yandan kenti gnendirir, renklendirir ve hareketlendirirken bir yandan da, belki (zellikle **Türkiye**'de) şöyle bir korku yaratıyor olabilir: Kamu olarak tanıdığımız devlet, öylesine bir çürüme ve kokuşma içinde ki kamu alanın genişlemesi insanı korkutuyor bile olabilir.

Ama kamusal alan, devlet anlamına gelmiyor; kamu, sivil yurttaşlar/ hemşeriler veya kentliler ve onların örgütlenmesi anlamına geliyor. Devlet veya belediye de, kamusal alanda olabilir ve uyumlu bir etkileşim de söz konusu olabilir elbette. Ama neden kamusal alan/ kamusal alanda yaratmak dediğimizde, “genel olarak birbirimiz için, ya da kent halkının bir bölümünün diğer bölümünün yararı/ çıkarı için, karşılıksız katkıda bulunması isteği olabileceğini neden düşünmeyelim?” yanıtı verilebilir. Bu düşünce, hala ütopik olabilir, ama buna bütün kentlerin buna ihtiyaı var.

Bu nedenle, Mikifare ile Montpellier arasındaki olası ilişikleri, gelecek yazıda daha çok tartışmalız.

Akın Atauz